

† ԲԺ. ԳԷՈՐԳ ՏԱՏԵԱՆ

Մեր հասարակական մտքի երերման, ղեկավարող սկզբունքների բացակայութեան և ընդհանուր ապատիայի այս շրջանում բժ. Տատեանը ներկայանում էր իբրև մէկը այն փոքրաթիւ բացառութիւններից, որոնք չնորհիւ իրանց ամբողջացրած բնաւորութեան, գիտակցական կեանքով «ապրելու և տանջուելու» խոր տենչի՝ կարողանում են լուծել յաշմանդամ յոռետեսութեան՝ կապանքները և մի անգամ գտնելով իրանց բաւարարութիւն տուող մի հասարակական իդէալ՝ ամբողջապէս տրւում են նրա սպասաւորութեան:

Դեռ մանկութեան հասակից բազմը ժպտում է բժ. Տատեանին նրանով, որ հայրենի Գորւայ վրացախօս հոսարակութեան մէջ գտնւում է այնպիսի մի հմուտ ղեկավար և սիրող դաստիարակ, ինչպիսին էր յայտնի քարոզիչ և հասարակական գործիչ Տէր-Ստեփան քահանան:

Այս քահանայի բարոյական ազդեցութիւնը իր սանի վրայ այնքան ճակատագրական էր, որ Քութայիսի գիմնազիան աւարտելուց յետոյ անցնելով Մոսկուայ՝ Տատեանը նախ քան համալսարան մտնելը՝ ամբողջ մի տարի նուիրում է հայոց լեզուի լուրջ ուսումնասիրութեան և որոշ ուղղութեամբ ծրագրուած ընթերցանութեան, մի հանգամանք, որ մեր ընդհանրապէս անգոյն ուսանողութեան չըջանում հերոսական քաջագործութիւն է համարւում: Յաջորդ տարին մտնելով համալսարանի բժշկական բաժինը՝ Տատեանը մինչև վերջը կարողանում է գրաւած պահել առաջնակարգ և խիստ որոշ համոզմունքներ գաւանդող ուսանողի դիրքը, համոզմունքներ, որոնց պաշտպանելու և քարոզելու համար էլ զինուած էր իր ուսուցիչ Տէր-Ստեփան քահանային արժանի պերճախօսութեամբ:

Համալսարանն աւարտելուց յետոյ նա վերադառնում է հայրենի Գորի քաղաքը, որտեղ շրջապատուած տեղական ազգաբնակչութեան ընդհանուր համակրանքով շատ կարճ ժամանակում ոչ միայն ձեռք է բերում հմուտ և արտաջաւ բժշկի ժողովրդականութիւն, այլև դառնում է այնպիսի մի կենտրոնական անձնաւորութիւն, որի մասնակցութիւնը անխուսափելի է դառնում ամեն մի հասարակական հարցում:

Բայց նրա ուսանողական տարիների հոշակը շուտով հանում է նրան Գորւայ նեղ շրջանից, և ահա հետեւեալ 1900 թ. ամառը ստանում է Շուշայ թեմական դպրոցի տեսչութեան առաջարկութիւնը. և մինչդեռ հասարակական աւելի լայն գործունէութեան տենչով վառուած երիտասարդը անմիջապէս համաձայնութիւնը տալուց յետոյ պատրաստուած էր ճանապարհ ընկնել իր նոր պաշտօնատեղին, անսպասելի կերպով ստանում է մի նոր հեռագիր, որով նոյն պարոնները այժմ էլ առաջարկում են նրան նեղութիւն չը կրել ճանապարհուելու, որովհետև յայտնուել էր մի տեսչացու վարդապետ, որ յետոյ այնքան «հոշակուեց» մեր դպրոցական ասպարիզում:

Այս առաջին անյաջողութիւնը կարծէք մի նախաբան էր այն դառն հիասթափութեան, որ պատրաստել էր նրա համար մեր միւս գաւառական թեմական դպրոցը:

Նոյն 1900 թիւը մի նշանաւոր տարի էր Երևանի թեմական դպրոցի կեանքում: Նոր էին վերջացել դպրոցի երկու հոգեւոր ղեկավարների մէջ եղած այն կռիւնները, որոնք յուզելով դպրոցական կեանքը՝ իրանց մանրամասնութիւններով գայթակղեցուցիչ էին դարձրել ոչ միայն մատաղ սերնդի, այլ նոյնիսկ հասարակութեան մի մասի համար:

Իշխանութիւն ունեցողները չահագրգռուած էին վնասուած վարկը վերականգնելու, այդ պատճառով էլ զիջող էին դարձել ժողովրդական ներկայացուցիչներին—հոգաբարձական մարմնի վերաբերմամբ:

Օգտուելով դրութիւնից՝ հոգաբարձութիւնը նոյն տարւայ սեպտեմբերին տեսչի պաշտօնով հրաւիրում է ԲԺ. Տատեանին, որ ուրախութեամբ տալիս է իր համաձայնութիւնը և շտապում է Երևան:

Երևանի հայ հասարակութիւնը շատ պատճառներ ունէր մի գիւտ համարելու իր դպրոցի համար երիտասարդ տեսչին, որ իր զարմանալի տակտով, դպրոցի առաջադիմութեան նուիրուած գործունէութեամբ կարողանում էր վերականգնել դպրոցի վարկը, բարձրացնել աշակերտների մտաւոր և բարոյական աշխարհի աննախանձելի դրութիւնը:

Վաղուց չը տեսնուած եռանդ և աշխոյժ մտցնելով դպրոցի ընթացիկ կեանքի մէջ, պարբերաբար անձամբ առողջապահական զրոյցներ վարելով աշակերտների հետ, Տատեանը մանկ. և հոգ. ժողովների աջակցութեամբ ձեռնարկեց և դպրոցի ծրարագրի մշակման, որ յոյս ունէր յաջորդ ուսումնական տարւանից իրագործել նոր և թարմ ոյժերից բաղկացած ուսուցչական կազմի միջոցով:

Բայց դժբախտաբար երկար չը տևեց այդ ոգևորուած գործունէութեան շրջանը. հէնց առաջին ուսումնական տարւայ վերջը առաջ եկան ազգակցական և բարեկամական շահերի նկատումները երևանի դպրոցից անխուսափելի ինտրիզաների հետ, և Տատեանը ստիպուած եղաւ իր վերջին հրաժեշտը տալու գպրոցին:

Խնդճ երիտասարդ. յափշտակուած առաջին յաջողութեամբ, շարունակ լսելով իշխանութիւն ունեցողի «առաւել լաւ» քաջալերական խօսքերը, որով խրախուսուած էր նրա իւրաքանչիւր ձեռնարկութիւնը, նա սիրում էր նոյնիսկ հրապարակով խօստովանել, որ ինքը «մտել է դպրոցը Լիւտերի հաւատով, բայց դպրոցից դուրս է գնալու Լուսաւորչի հաւատով»: Սակայն դառն իրականութիւնը շուտով եկաւ հիասթափեցնելու ոգևորուած երիտասարդին:

Երևանից Տատեանը տեղափոխուում է Բաթում իր մասնագիտութեամբ պարապելու, բայց ծանր հիւանդանալով մալեարիայով՝ վերադառնում է հայրենիք—Գորի, որտեղ հիւանդութիւնը արագութեամբ զարգանալով՝ յունիսի²⁹-ին վերջ է դնում 30 տարեկան երիտասարդի յոյսերով լի կեանքին:

Եւ յուլիսի 3-ին կայացած թաղումը, որին մասնակցեց ամբողջ Գորւայ ազգաբնակչութիւնը առանց ազգի և կրօնի խտրութեան, մի նոր ապացոյց էր այն ցաւալի փաստի, որ մեր սակաւաթիւ հասարակական գործիչների շարքից պակասեց մի երիտասարդ և կարևոր ոյժ: